

adaptation in the educational establishment is distinguished. Addressing these challenges is fully associated with the process of attracting students to work. The effectiveness of this task solving depends largely on the state of labor education and improvement in the area of most close communication of adults and children, which is the micro-district of school.

Keywords: vocational self-determination, professional adaptation, training of high school students, learning process, future profession, micro-district of school.

References

1. Bekh, I. D. (2003). *Psykhologichnyi suprovid osobystisno-oriientovanoho vykhovannia* [Pedagogical support of personality-oriented education]. *Poch. Shkola*, 3, 1-5.
2. Honcharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk* [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid.
3. Dukhnovich, A. V. (1857). *Narodnaia pedagogika v polzu uchilishch i uchitelei selskikh. Ch. 1. Pedagogiya obshchaya* [Folk pedagogy for colleges and rural teachers. Part 1. General pedagogy]. Lvov.
4. Ivashchenko, R. I. (1987). *Trud i razvitiie lichnosti shkolnika* [Labor and development of students as personalities]. Moscow: Prosveshchenie.
5. Kontseptsia «Vykhovannia pidlitkiv ta molodi za mistsem prozhyvannia (1994) [Conception «Education of adolescents and youth according to place of residence»]. Rakurs UiM.
6. Makarenko, L. S. (1990). *Metodyka vykhovnoi roboty* [Methods of educational work]. Kyiv: Radianska shkola.
7. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy & Akademiia pedahohichnykh nauk (2001). *Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukraini u XXI stolitti* [National doctrine of education development in Ukraine in XXI century]. Kyiv: Shkilnyi svit.
8. Sukhomlynskyi, O.V. (1995). *Teoretychni problemy vykhovannia i diialnist pozashkilnikh zakladiv* [Theoretical problems of education and activity of out-of-school institutions]. *Pochatkova shkola*, 1, 28-30.

УДК 373.5.147.016:331.101(043.3)

Т. С. Пасічна, м. Київ

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК ФОРМА ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ

У статті обґрунтовано актуальність означеної проблеми в реаліях сьогодення, з'ясовано важливість добровільної діяльності як однієї з основних форм виховання ціннісного ставлення до праці в умовах навчально-виховного середовища. Наведено конкретні

приклади організації та проведення волонтерського руху в навчально-виховному комплексі міста Києва, мета якого полягає у свідомому розумінні учнями цінності праці у житті кожної особистості та суспільства загалом. Доведено підвищення ефективності виховного процесу шляхом упровадження проєктів та акцій благодійного напрямку. Окреслено перспективи подальших досліджень у цьому контексті.

Ключові слова: волонтерство, добровільна діяльність, ціннісне ставлення до праці, соціально значуща праця, благодійний проєкт.

Стрімкі політичні, соціально-економічні зміни, що відбуваються сьогодні в суспільстві, спричинили умови соціально-психологічної, економічної нестабільності, зниження рівня життя більшості населення, зростання злочинності і насильства. До того ж сучасна реальність в Україні, російсько-українська війна на сході, суттєво вплинула на економіку та суспільство загалом. Саме ці проблеми відобразились на психологічному та матеріальному самопочутті людей. Ще більш відчутно виокремились категорії осіб, які потрапили в складні життєві обставини, – це, насамперед, соціально незахищені верстви населення, учасники АТО, інваліди, неповнолітні, діти-сироти та внутрішньо переміщені особи, які потребують різного виду допомоги. Щоб вирішити цю проблему, необхідне залучення соціально активних добровольців – волонтерів.

Термін «волонтер» у перекладі з англійської мови означає «доброволець». Волонтер – це людина, яка добровільно, не маючи корисних цілей, займається діяльністю на користь суспільства, не отримуючи за це грошової винагороди. Тобто, волонтер (добровільний помічник) – це безкорислива людина будь-якої статі і віку, з будь-якою освітою чи без неї, яка, виконуючи певну добровільну діяльність, приносить користь іншим людям чи суспільству загалом.

Аналіз численних праць науковців з питань організації волонтерської діяльності засвідчує, що серед найпоширеніших категорій добровільних помічників більшість становить саме учнівська молодь, яка є надійним потенціалом суспільства, що веде до позитивних зрушень. Головною причиною участі школярів є можливість самоствердитися в очах однолітків, батьків, учителів та здобути нових навичок і знань.

Виходячи з цього, актуальним є питання про створення волонтерського руху в умовах навчально-виховного середовища, яке забезпечувало б можливість спільної праці при вирішенні різних важливих проблем. Як відомо, трудову

діяльність учень може виконувати з різних мотивів. Основним з них є бажання допомогти, тобто свідоме розуміння цінності праці, її практичного значення у житті людини. Тому проекти благодійного напрямку сприяють вихованню в учнів таких важливих якостей, як працьовитість, доброзичливість, турбота, співпереживання, милосердя.

До того ж актуальність цієї проблеми визначається положеннями основних державних документів про освіту, в яких стверджується, що саме виховання у підростаючого покоління загальнолюдських цінностей, особливо ціннісного ставлення до праці, реалізується у процесі організації:

- навчально-виховної діяльності;
- позаурочної та позакласної діяльності;
- позашкільної освіти;
- роботи органів учнівського самоврядування;
- взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами [4].

Роль волонтерства в соціальній сфері визнана на державному рівні, що знаходить своє підтвердження в низці законодавчих документів, зокрема в законах України «Про волонтерський рух», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю», «Про соціальні послуги», у яких добровільна праця волонтерів визнається як необхідна та суспільно корисна.

Варто підкреслити, що означеній проблемі приділяли увагу багато вчених. Різні аспекти громадської добродійної діяльності розкриті у працях вітчизняних науковців. Так, у роботах І. Звереві, Г. Лактіонової, С. Савченка, С. Харченка обґрунтовано роль волонтерства як складника соціально-педагогічної роботи з молоддю. У дослідженнях О. Безпалько, Р. Вайноли, Н. Заверико, А. Капської, Н. Комарової розкрито технології залучення та підготовки молоді до волонтерської діяльності.

Формуванню ціннісного ставлення до праці присвячено дослідження видатних учених І. Беха, Р. Буре, В. Сухомлинського, окреслена проблема висвітлена у дисертаційних роботах останніх років – В. Бурдун, А. Даніелян, В. Кішкурно.

Проблему суспільно корисної праці учнівської молоді вивчали такі дослідники минулого століття, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, Д. Шатенко.

Загалом наукова недослідженість наявної проблеми і водночас її значущість в умовах сьогоденної ситуації в Україні зумовлюють актуальність нашої статті.

Мета статті – розкрити роль волонтерства як однієї з важливих форм виховання ціннісного ставлення до праці, визначити особливості організації волонтерства в умовах навчально-виховного середовища (на прикладі навчально-виховного комплексу «Новопечерська школа» міста Києва).

Згідно з орієнтирами виховання, у сучасній школі виховна робота здійснюється в контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави.

Крім того, означені орієнтири передбачають залучення учнів до різних форм суспільно корисної діяльності, зокрема трудової, що організовується у години дозвілля, тобто у позакласний час [4].

Слід зауважити, що саме ціннісне ставлення до праці є визначальною складовою змісту виховання особистості, що спрямована на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення, і при цьому надає моральне, фізичне, психічне й емоційне задоволення [1].

На основі вищесказаного можна стверджувати, що саме організація волонтерського руху в умовах навчально-виховного середовища, метою якої є об'єднання активних, творчих педагогів, зацікавлених батьків та учнів для участі в добровільних заходах, сприятиме усвідомленню учнями необхідності власної діяльності та отриманню задоволення від результатів.

Основне завдання – це впровадження волонтерського руху в шкільному закладі, що передбачає:

- вільне об'єднання батьків, педагогів і дітей, діяльність яких продиктована доброю волею, а не примусом;
- створення можливості учням здобувати нові знання, повноцінно розвивати свій творчий потенціал і впевненість у собі.
- завданнями волонтерської діяльності в школі також є:
  - формування у школярів позитивних моральних якостей;
  - залучення учнів до регулярних занять працею під час волонтерської діяльності;
  - розвиток активності у прийнятті рішень, загалом у суспільному житті, вміння доводити почату справу до кінця;
  - розширення уявлення про волонтерський рух у школярів, педагогів та батьків;

- оволодіння практичними навичками волонтерського руху всіма учасниками навчально-виховного процесу;
- формування ініціативної групи педагогів і батьків, які беруть участь у цьому русі;
- створення системи роботи з організації волонтерського руху в шкільному навчальному закладі;
- укладання методичних рекомендацій з організації волонтерського руху в школі і поширення досвіду роботи в інших навчальних закладах;
- розроблення нових форм і методів, які об'єднують зусилля педагогів, громадських організацій, батьків з виховання у дітей милосердя, працьовитості, доброти, толерантності.

Найважливішими ролями батьків, вчителів та громадських організацій у навчальному закладі під час волонтерської діяльності є ролі посередника між дитиною і суспільством у розв'язанні актуальних соціально-педагогічних проблем та організатора змістовного дозвілля школярів. Ці ролі передбачають наповнення виховного середовища школи ціннісним змістом, а також цілеспрямоване залучення школярів до різних видів трудової діяльності.

Педагогічною наукою і практикою розроблено різні методи і засоби трудового виховання, виховання почуття колективізму, працелюбності та ціннісного ставлення до праці в учнів. Але найбільший ефект дають ті, що передбачають залучення кожного до конкретної соціально значущої діяльності, спрямованої на допомогу іншим.

Отже, саме впровадження волонтерського руху в шкільному закладі на основі вільного об'єднання батьків, педагогів і дітей, діяльність яких продиктована доброю волею, а не примусом, забезпечить більш ефективне виховання ціннісного ставлення до праці.

Прикладами вияву ціннісного ставлення до праці стали благодійні акції та добровільні соціальні проекти учнівської молоді, які здійснюються в навчально-виховному комплексі «Новопечерська школа» впродовж навчального року. Вони відбуваються з ініціативи школярів, але батьки та вчителі допомагають в організації заходів. Для цього виховний процес у школі тісно пов'язується з реальним життям, і діти отримують необхідну інформацію щодо актуальних проблем за місцем проживання і навчання шляхом долучення до спеціально організованої пошукової роботи та безпосереднього спілкування під час виховних годин чи загальних зборів із представниками

громадських та соціальних організацій. Завдяки такому підходу в учнів формується цілісна картина світу, відповідальність за долю держави та суспільства, забезпечується їх прилучення до загальнолюдських цінностей, а також розширення можливостей вияву продуктивної ініціативи та творчої самореалізації, з урахуванням не тільки власної потреби у благополуччі, а й інших [2].

Доброчинна діяльність школярів може бути різних напрямів, зокрема: допомога людям похилого віку, дітям-сиротам, підтримка захисників Вітчизни, проведення благодійних акцій, поповнення фондів дитячих, шкільних бібліотек сучасними українськими книжками, збір коштів, популяризація волонтерського руху тощо.

Наведемо окремі приклади такої доброчинності. Під час весняних вихідних учні, батьки, адміністрація, вчителі та співробітники Новопечерської школи взяли участь у толоці (масштабному прибиранні) ЧИСТОФЕСТ «Зробимо Україну чистою разом» та прибрали ділянку Гідропарку.

У межах святкування Дня Землі всі учасники навчально-виховного процесу зробили свій внесок у збереження планети, співпрацюючи з організацією «Україна БЕЗ сміття». У кожному класі були встановлені спеціальні коробки для збору паперу, і класи змагалися між собою – хто врятує найбільше дерев. А також у холі школи були встановлені спеціальні контейнери для збирання паперу, пластику та використаних батарейок. Протягом трьох тижнів юні волонтери приносили до школи макулатуру, зібравши 15 753 кг. У результаті учнями було врятовано 254 дерева.

Як зазначалося, у складний для країни час молоде покоління не залишається осторонь, долучається до вирішення нагальних проблем. Наприклад, у День Героїв Небесної Сотні до учнів Новопечерської школи завітали бійці АТО – «кіборги», добровольці, які обороняли Донецький аеропорт. Розмова з учнями була важкою – про війну, про ціну героїзму та про страшні події, через які пройшли герої. Волонтер, яка допомагає бійцям на передовій та в тилу, запевнила дітей, що вже у школі вони теж можуть бути волонтерами та робити корисні справи для підтримки бійців. У відповідь дівчатка 5-8 класів, які на той час вже брали участь у благодійній акції «Зігрій бійця АТО», презентували бійцям десять теплих костюмів із флісу, які вони пошили власноруч разом зі своїм учителем.

Навіть найменші вихованці школи, діти віком п'яти-шести років, за підтримки батьків та ініціативи вихователя влаштували благодійний ярмарок, де малята разом із батьками продавали власноруч зроблені солодоші, а також розписані футболки і чашки. Зібрані за одну годину кошти (понад 20 тисяч гривень) переказали на допомогу мешканцям будинку для людей похилого віку у с. Димер. Діти відвідали бабусь і дідусів, привезли необхідні речі (подушки, морозильну камеру та пральну машину), а також подарували самотнім літнім людям тепло своїх маленьких сердець.

Юні майстрині з 5-8 класів, їх мами та вчитель взяли активну участь у реалізації благодійного проекту «Чудо-восьминіжки», зв'язавши за певною технологією маленьких яскравих іграшок-восьминіжок для передчасно народжених діток всієї України. Адже, як зазначають лікарі, такі діти звикли відчувати поряд мамину пуповину, і тримання щупалець восьминіжок нагадує їм про відчуття захищеності та спокою, яке було в них у лоні матері. Доведено, що, тримаючи восьминіжок у руках, дитина менше вириває зонди та катетери.

Представлені приклади – це лише маленька частина заходів добродійної діяльності школярів. Зокрема, НВК «Новопечерська школа» долучилася до всеукраїнської благодійної акції «100 000 книжок для сільських бібліотек». Мета цієї акції – зібрати й привезти до сільських бібліотек якісну дитячу літературу, щоб діти всієї України, навіть у найвіддаленіших куточках, могли читати цікаві й нові книги. Учні, співробітники й батьки збрали 253 книжки, які відправили юним читачам у сільські місцевості.

У межах шкільного волонтерського руху реалізується ряд соціальних проектів. Найбільш значущим з них є загальношкільний проект «Благодійний день», який відбувся у рамках Дня лідерства. Його суть полягала у підготовці кожним класом разом з учителями та тьюторами протягом місяця благодійних проектів, а презентація досягнутих результатів відбувалася на святкуванні Дня лідерства. Отже, здобуті результати:

- учні перших класів, продаючи на Благодійному ярмарку хендмейд-поробки, а саме: листівки, квіти, картини, реалізували проект «Розмалуй дитячі мрії» та збрали кошти на допомогу онкохворим дітям у співпраці з фондом «Таблеточки»;
- учні других класів у проекті «Подаруй дитині книгу» створили синергію між дітьми, батьками, педагогами та співробітниками всієї школи, яка допомогла зібрати книжки;

- учні третіх класів підготували випусників інтернату «Смарагдове місто» на сході країни до дорослого життя, реалізували благодійний проект «Хто рятує одне життя – рятує цілий світ». Діти зібрали кошти на інкубатори для недоношених немовлят Київського міського пологового будинку № 2;
- учні четвертих класів під час проекту «Краси можна торкнутися тільки серцем» висадили квіти та створили затишний куточок у Києві;
- для п'ятих класів було важливо «Надати допомогу». Діти доглядали тварин з притулку, а також зібрали кошти для допомоги хлопчику, хворому на лейкоз;
- учні шостих класів реалізували екологічний проект «Захистимо довкілля», провели інформаційну акцію зі збереження довкілля та протидії забрудненню, а також влаштували у парку Т. Г. Шевченка «Парк літературної свободи!» Учні відродили ідею відкритої бібліотеки та заповнили книжкові бокси в парку;
- учні сьомих класів організували у школі «Безпрограшну WIN-WIN лотерею», під час якої зібрали 10000 гривень і передали благодійному фонду «Таблеточки»;
- учні восьмих класів захотіли бути корисними для країни і втілили акцію «Стрічка надії». Вони сплели маскувальну сітку для захисту техніки та бійців АТО і передали її на передову;
- учні дев'ятих класів втілили проект «Подаруй книгу», надіславши художню літературу до Кальниболотської сільської бібліотеки;
- десяті класи підтримали ініціативу «Подаруй дитині випускний» та долучилися до збору святкового вбрання для випускників інтернату «Смарагдове місто».

Для усвідомлення учнями цінності своєї добродійної діяльності, підкріплення мотивації на подальшу участь у волонтерському русі, результати їх досягнень під час соціальних добродійних проектів завжди висвітлюються на шпальтах шкільного дайджесту, інтернет-сайту та на сторінці школи у соціальній мережі Facebook.

На сьогодні учнівською молоддю вже зроблено дуже багато добрих справ. Вони можуть слугувати прикладом для всіх інших, хто ще не долучився до добродійної діяльності.

Отже, можна стверджувати, що участь у волонтерських проектах надає широкі можливості для задіяння ціннісних якостей школярів, самореалізації та актуалізації набутих знань,

умінь і навичок конкретного напрямку, оскільки передбачає різнопланову та широкопрофільну добродійну діяльність.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити на тому, що залучення учнів до волонтерської діяльності сприяє відродженню загальнолюдських цінностей, набуттю професійних знань та вмінь, формуванню активної громадянської позиції. Сучасний волонтерський рух є видом соціально значущої діяльності, яка передбачає виховання свідомого ціннісного ставлення до праці. Саме цей рух відіграє важливу роль у здійсненні будь-яких проєктів, які сприятимуть розширенню можливостей учнів. Таким чином, участь у волонтерському русі дає змогу зробити особистий внесок у розв'язання соціальних проблем, самореалізуватися через ініціювання проєктів і програм соціально-педагогічної спрямованості.

Важливим мотивом участі у добровільчій діяльності є можливість організації власного вільного часу батьків спільно з дітьми та педагогами на території шкільного закладу. Волонтерська діяльність дає учням змогу усвідомити необхідність власної праці та отримати задоволення від її результатів. Отже, організація волонтерського руху в школі за активної участі педагогів, батьків і дітей – це унікальна можливість впливати на формування і розвиток особистості учня, його ціннісних якостей.

Результати учнів навчально-виховного комплексу «Новопечерська школа» переконливо свідчать про доцільність організації та проведення виховних заходів, таких як соціальні волонтерські акції та проєкти, з метою залучення до добродійної діяльності, у процесі якої діти усвідомлюють цінність праці у житті кожної особистості та суспільства загалом.

Перспективи подальшого дослідження у цьому напрямі можуть пов'язуватись із дослідженням основних чинників, що впливають на виховання ціннісного ставлення до праці в учнів 5-6 класів під час проведення позаурочної та позакласної діяльності.

Література

1. Даніелян А. Я. Виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до праці в умовах приватного навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Даніелян Анаїт Яшевна. – Луганськ, 2012. – 260 с.
2. Добродійна діяльність школярів : [методичні рекомендації] / Т. Ф. Алексеєнко, А. П. Данілова, А. І. Конончук, Т. Ю. Куниця. – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2015. – 104 с.

3. Новопечерська школа : [веб-сайт] [Електронний ресурс]. – Київ : НІШ, 2016. – Режим доступу: www.novoshkola.com.ua (дата звернення 10.06.2016) – Назва з екрана.
4. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 124 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/196/6561/>. – Назва з екрана.

Т. С. Пасичная

Волонтерство как форма воспитания у учащихся ценностного отношения к труду

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9, ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье обоснована актуальность данной проблемы в реалиях сегодняшнего дня, раскрыта важность благотворительной деятельности как одной из основных форм воспитания ценностного отношения к труду в условиях учебно-воспитательной среды. Приведены конкретные примеры организации и проведения волонтерских мероприятий в учебно-воспитательном комплексе города Киева, цель которых заключается в осознании ценности труда в жизни каждой личности и общества в целом. Доказано повышение эффективности воспитательного процесса посредством внедрения проектов и акций благотворительного направления.

Ключевые слова: волонтерство, благотворительная деятельность, ценностное отношение к труду, социально значимый труд, благотворительный проект.

T. S. Pasichna

Volunteering as a Form of Developing Value Attitude to Labour in Students

Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskoho Str., Kyiv, Ukraine)

The article is devoted to the urgency of the mentioned problem in the realities of the day, the importance of charitable activity as one of the main forms of developing value attitude to labour in students in the conditions of educational environment. Concrete examples of the organization and conduct of the volunteer movement in the educational complex of Kiev are described. The purpose of the volunteer movement is the conscious understanding of the value of labour in the life of every individual and society as a whole. The

efficiency increase of the educational process through the implementation of projects and actions of charitable direction is proved. The involvement of students to volunteering contributes to the revival of human values, the acquisition of professional knowledge and skills, the formation of an active civic position. Current volunteer movement is the kind of socially significant activities, which provide education of value attitude to labour in people, who are engaged in it.

Keywords: volunteering, charity, value attitude to labour, socially significant work, charity project.

References

1. Daniilian, A. Ya. (2012). *Vykhovannia u molodshykh shkoliariv tsinnisnoho stavlennia do pratsi v umovakh pryvatnoho navchalnoho zakladu* [Developing value attitude to labour in primary school children at a private educational institution]. (Doctoral dissertation, Kyiv).
2. Aliexsieienko, T. F., Danilova, A. P., Kononchuk, A. I. & Kunytsia, T. Yu. (Eds.). (2015). *Dobrochynna diialnist shkoliariv* [Charity activity of schoolchildren]. Nizhin: Vydavets PP Lysenko M. M.
3. Website. (2016). *Novopecherska shkola* [Novopecherska school]. Retrieved from <http://www.novoshkola.com.ua>.
4. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2011). *Osnovni orientyry vyhovannia uchniv 1-11 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv Ukrainy* [Main directions of education of pupils of 1-11 grades of secondary schools of Ukraine] (Decree No. 124, October 31). Retrieved from <http://mon.gov.ua/ua/activity/education/extracurricular-activities-and-children-rights-protection/196/6561/>.

УДК 379.8:061.2–053.5/.6:[37.015.31:502/504]

О. В. Пащенко, м. Київ

ВИВЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ПІДЛІТКІВ У ВИХОВНІЙ ПРАКТИЦІ ДИТЯЧИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПІД ЧАС ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЯ «ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО (СТАЛОГО) РОЗВИТКУ»

У статті розглянуто питання виявлення характеру мотивів соціальної ініціативності підлітків, особливостей їх екологічного світогляду, рівня володіння практичними навичками, готовності до реалізації власної соціальної ініціативності у дитячих об'єднаннях